

FILOSOFIJA

Valstybinio brandos egzamino II dalies užduotis
Pagrindinė sesija

2025 m. birželio 5 d.

Trukmė – 3 val. (180 min.)

NURODYMAI

1. Gavę užduoties sąsiuvinį ir atsakymų lapą, patikrinkite, ar juose nėra aiškiai matomo spausdinimo broko. Pastebėję praneškite egzamino vykdytojui.
2. **Atsakymų lape įrašykite savo identifikavimo kodą, grupę ir vietą (eilės numerį protokole) ir pasirašykite.**
3. Per egzaminą galite rašyti juodai arba mėlynai rašančiu tušinuku, pieštuku, naudotis trintuku.
4. Atsakymus pirmiausia galite rašyti užduoties sąsiuvinyje, kuriame yra palikta vietos juodraščiui. Jei esate tikri dėl atsakymo, iš karto rašykite atsakymų lape. **Vertintojams bus pateikiamas tik atsakymų lapas!**
5. **Atsakymų lape** rašykite tik **juodai** arba **mėlynai** rašančiu tušinuku tvarkingai ir įskaitomai. Atsakymų lape nesinaudokite trintuku ir koregavimo priemonėmis.
6. Atsakymų lape atsakymus įrašykite tam skirtose vietose. Už ribų parašyti atsakymai nebus vertinami.
7. Saugokite atsakymų lapą (neįplėškite ir nesulamdykite). Sugadintuose lapuose įrašyti atsakymai nebus vertinami.
8. Atsakymų lape neturi būti užrašų ar kitokių ženklų, kurie leistų identifikuoti darbo autorių.
9. Pasibaigus egzaminui, užduoties sąsiuvinį galite pasiimti.

Linkime sėkmės!

I DALIS

1 struktūrinis klausimas. Perskaitykite Deivido Hiumo (*David Hume*) veikalo „Žmogaus proto tyrinėjimas“ ištrauką. Remdamiesi ištrauka ir žiniomis, atlikite 1.1–1.5 užduotis.

Visi reiškiniai atrodo visiškai nesusiję ir atskiri. Vienas reiškinys eina po kito, bet mes niekuomet negalime pastebėti jokio ryšio tarp jų. Atrodo, jie yra *sujungti (conjoined)* vienas su kitu, bet niekuomet nebūna *susiję (connected)*. O kadangi mes negalime turėti idėjos ko nors, kas niekada nepasirodė mūsų išoriniams jutimams ar vidiniam jausmui, tai, *regis*, iš to būtina padaryti išvadą, kad mes iš viso neturime ryšio, arba galios, idėjos ir kad šie žodžiai visiškai neturi jokios prasmės, ar juos vartotume filosofiniuose samprotavimuose, ar kasdieniame gyvenime. [...] Tada vieną objektą vadiname „priežastimi“, kitą – „padariniu“. Mes darome prielaidą, kad tarp jų yra tam tikras ryšys, vienam iš jų būdinga tam tikra galia, dėl kurios jis neišvengiamai sukelia kitą absoliučiai patikimai ir būtinai. [...] Bet argi įvyko koks nors pasikeitimas, dėl kurio kilo ši nauja *ryšio* idėja? Jokio, išskyrus vien tai, kad žmogus dabar *jaučia*, jog šie įvykiai yra *susiję* jo vaizduotėje, ir, pasirodžius vienam, lengvai gali išpranašauti kito buvimą.

1.1. Koku argumentu remdamasis D. Hiumas kritikuoja priežastingumo¹ principą?

Juodraštis

.....

(1 taškas)

1.2. D. Hiumas yra laikomas vienu svarbiausių empirizmo atstovų. Paaiškinkite empirizmo sąvoką. Kuris dar filosofas priskiriamas šiai kryptčiai?

Juodraštis

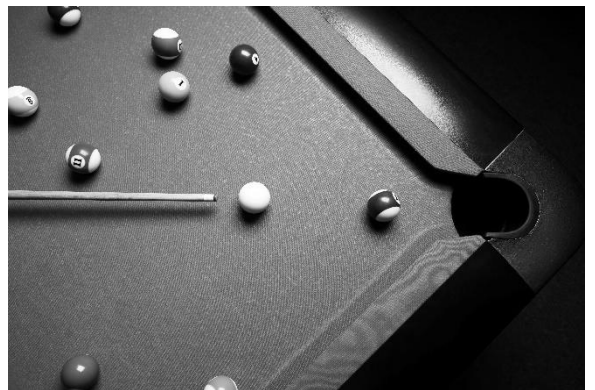
Empirizmas
 Filosofas

(2 taškai)

1.3. Remdamiesi iliustracija, paaiškinkite D. Hiumo teiginį: „Vienas reiškinys eina po kito, bet mes niekuomet negalime pastebėti jokio ryšio tarp jų.“

Juodraštis

.....

(1 taškas)

¹ priežastingumas – przyczynowość – причинность – причинність

- 1.4.** D. Hiomas mini filosofinius ir kasdienius kontekstus. Paaiškinkite, kuo skiriasi filosofiniai samprotavimai ir kasdienio gyvenimo samprotavimai.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 1.5.** Paaiškinkite, kaip, pasak D. Hiumo, žmogaus vaizduotė lemia tikrovės supratimą. Pateikite savo pavyzdį.

Juodraštis

Paaiškinimas

.....

Pavyzdys

.....

(2 taškai)

2 struktūrinis klausimas. Perskaitykite Imanuelio Kanto (*Immanuel Kant*) veikalo „Antropologija pragmatiniu požiūriu“ ištrauką. Remdamiesi ištrauka ir žiniomis, atlikite 2.1–2.5 užduotis.

O kaip dėl pasitenkinimo (*acquiescentia*) gyvenimo eigoje? Žmogui jis nepasiekiamas nei moraliniu (pasitenkinimas savo geru elgesiu), nei pragmatiniu (pasitenkinimas gera savijauta, kurią jis mano sukursiąs gebėjimais ir sumanumu) požiūriu. Prigimtis suteikė jam skausmą kaip veiklos akstiną*, kuris neišvengiamai žmogų visada skatina siekti kažko geresnio; net paskutiniaisiais gyvenimo momentais pasitenkinimą paskutiniuuoju jo tarpsniu dera vadinti tik palyginamuoju (mes savo likimą lyginame ir su kitų likimu, ir su pačiais savimi), jis niekada nebūna grynas ir visiškas. Gyvenime būti visiškai (absoliučiai) patenkintam – tai būtų neveikli ramybė ir paskatų sąstingis arba pojūčių ir su jais susijusios veiklos atbukimas. Bet tokia būseną su intelektualiu žmogaus gyvenimu tokia pat nesuderinama, kaip ir širdies veiklos sustojimas gyvūno organizme, po kurio, jei širdis nebus iš naujo paskatinta (skausmo) veikti, neišvengiamai mirštama.

* Akstinas – paraginimas, impulsas, stimulus.

- 2.1.** Paaiškinkite, kodėl, pasak I. Kanto, žmogus gyvenimo eigoje negali pasiekti pasitenkinimo².

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 2.2.** I. Kantas yra vienos etikos teorijos pradininkas. Įvardykite šią etikos teoriją ir trumpai paaiškinkite jos pagrindinį principą.

Juodraštis

Teorija Principas

.....

(2 taškai)

² pasitenkinimas – zadowolenie – удовлетворённость – задоволення

- 2.3.** Pateikite pavyzdį, iliustruojantį šį I. Kanto teiginį: „Gyvenime būti visiškai (absoliučiai) patenkintam – tai būtų neveikli ramybė ir paskatų sąstingis arba pojūčių ir su jais susijusios veiklos atbukimas.“

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 2.4.** Kodėl I. Kantas skausmą laiko svarbiu žmogiškosios veiklos pagrindu?

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 2.5.** Įvardykite pagrindinį hedonizmo principą. Paaiškinkite, kodėl ištraukoje išsakyta I. Kanto pozicija gali būti laikoma šio hedonizmo principo kritika.

Juodraštis

Principas Paaiškinimas

.....

.....

(2 taškai)

- 3 struktūrinis klausimas.** Perskaitykite Žano Bodrijaro (*Jean Baudrillard*) veikalo „Simuliakrai ir simuliacija“ ištrauką. Remdamiesi ištrauka ir žiniomis, atlikite 3.1–3.5 užduotis.

Mes esame visatoje, kurioje vis daugiau informacijos ir vis mažiau prasmės. [...] Informacija neturi nieko bendro su reikšme. Tai visai kas kita, tai kito laipsnio operacinis modelis, išoriškas prasmei ir prasmės cirkuliacijai tikrąja to žodžio prasme. [...] Informacijos sfera – tai tiesiog instrumentas, techninis mediumas, neturintis jokios prasminės paskirties, tad ji nebeturi būti įtraukta į jokių vertybinių sprendimų. [...] Prasmė yra visai kitas dalykas, kuris, galima sakyti, ateina vėliau [...]. Prasmės nuostoliai yra tiesiogiai susiję su griauinančiu, atgrasinančiu informacijos, medijos ir žiniasklaidos poveikiu.

- 3.1.** Ar sutinkate su Ž. Bodrijaro teiginiu: „Mes esame visatoje, kurioje vis daugiau informacijos ir vis mažiau prasmės“? Atsakymą argumentuokite.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 3.2.** Paaiškinkite, kodėl, pasak Ž. Bodrijaro, informacija neturi nieko bendro su prasme.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 3.3.** Remdamiesi pateikta ištrauka ir žiniomis, suformuluokite **vieną** etinį klausimą, kurį kelia medijų filosofija.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 3.4.** Medijų filosofas Maršalas Makluanas (*Marshall McLuhan*) yra pasakęs: „Medija yra pranešimas.“ Vadinasi, pranešimo reikšmė slypi ne tik turinyje, bet ir pačioje medijoje. Remdamiesi šiuo M. Makluano teiginiu ir Ž. Bodrijaro veikalo ištrauka, palyginkite iliustracijoje pavaizduotas medijas.

Juodraštis

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(1 taškas)

- 3.5.** Medijų filosofijoje medijų teorijos yra skirstomos į technopesimistines ir technooptimistines. Technopesimistinės teorijos medijas vertina neigiamai, o technooptimistinės – teigiamai. Pasirinkite **vieną** mediją ir argumentuotai paaiškinkite, kaip ją galima vertinti ir neigiamai, ir teigiamai.

Juodraštis

Medija

Technopesimizmas

Technooptimizmas

(2 taškai)

4 struktūrinis klausimas. Filosofo Nikolo Makiavelio (*Niccolo Machiavelli*) veikalo „Valdovas“ ištraukoje aptariamos žmonių būdo savybės, reikalingos sėkmingam valdovui. Remdamiesi ištrauka ir žiniomis, atlikite 4.1–4.5 užduotis.

Pradėdamas kalbėti apie kitas anksčiau minėtas ypatybes, pasakysiu, jog kiekvienas valdovas turi stengtis pagarsėti gailėstingumu, o ne žiaurumu, tačiau reikia perspėti, kad negalima piktnaudžiauti gailėstingumu. [...] Kelis kartus panaudojęs smurtą, jis pasiels daug gailėstingiau nei tie, kurie dėl perdėto gailėstingumo leidžia įsigalėti netvarkai, sukeliančiai skerdynes ir plėšikavimą, nes tai paliečia visą visuomenę, o valdovo panaudotas smurtas užkliudo tik pavienius asmenis. [...] Tačiau valdovas neturi būti lengvatikis, karštagalvis ir neturi kelti žmonėms siaubo, bet privalo elgtis santūriai, apdairiai ir žmoniškai [...]. Taigi grįždamas prie to, kas geriau – kad valdovo bijotų ar kad jį mylėtų, darau išvadą: jei žmonės myli savo valią, o bijo valdovo valią, tai išmintingam valdovui dera remtis tuo, kas priklauso nuo jo paties, o ne nuo kitų valios.

- 4.1.** Ar pagal pateiktą N. Makiavelio veikalo ištrauką valdovo įvaizdis ir realūs veiksmai turi sutapti? Atsakymą argumentuokite.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 4.2.** Remdamiesi pateikta ištrauka ir žiniomis, paaiškinkite, kodėl, anot N. Makiavelio, per didelis gailestingumas valdovui yra žalingas³.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 4.3.** N. Makiavelio veikalas „Valdovas“ yra ryškus kontrastas socialines utopijas kūrusių filosofų darbams. Paaiškinkite socialinės utopijos esmę. Įvardykite bent vieną filosofą, kūrusį socialines utopijas.

Juodraštis

Paaiškinimas

.....

.....

Filosofas

(2 taškai)

- 4.4.** Remdamiesi pateikta ištrauka, paaiškinkite, kuo N. Makiavelis pagrindžia valdovo teisę į politinę valdžią.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 4.5.** Paaiškinkite, kaip suprantate N. Makiavelio teiginį: „Išmintingam valdovui dera remtis tuo, kas priklauso nuo jo paties“.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

³ žalingas – szkodliwy – губительный – шкідливий

5 struktūrinis klausimas. Perskaitykite Georgo Hėgelio (*Georg Hegel*) estetikos paskaitų ištrauką. Remdamiesi ištrauka ir žiniomis, atlikite 5.1–5.5 užduotis.

Klasikinės architektūros šventovei reikia Dievo, kuris joje gyventų; skulptūra pastato jį, plastiškai gražų, ir medžiagai, naudojamai šiam reikalui, suteikia formas, kurios pagal savo prigimtį liaujasi buvusios išorinės dvasiniam pradui, bet sudaro pavidalą, imanentinį* reiškiamajam turiniui. [...] Tačiau dvasinis turinys, iš esmės priklausęs vidinei sąmonės sferai, atsiskleisdamas išoriniu regimu pavidalu, įgauna šioje vien išorybės ir akivaizdumo sferoje sau svetimą būtį, iš kurios menas tad privalo savo koncepcijas vėl išimti ir perkelti į tokią sferą, kuri savaime būtų labiau viduje ir idealesnė tiek pačia medžiaga, tiek pagal išraiškos būdą.

* Imanentiškumas – reiškiniui būdinga vidinė (nenumta išorinių reiškinių) savybė arba dėsningumas; priešingas transcendentškumui.

5.1. G. Hėgelio paskaitų ištraukoje remiamasi filosofijos metodu, kuriuo tikrovės vystymasis aiškinamas, iškeliant ir išsprendžiant sąvokų vidinius prieštaravimus. Įvardykite šį metodą.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

5.2. Remdamiesi dviem pasirinktomis iliustracijomis, suformuluokite **dvi** filosofinės estetikos problemas.

1.

2.

3.

Juodraštis

Iliustracijų numeriai Problema

.....

Iliustracijų numeriai Problema

.....

(2 taškai)

5.3. Remdamiesi pateikta ištrauka, paaiškinkite, kokia yra meninės kūrybos laisvės riba G. Hėgelio meno sampratoje.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 5.4.** G. Hėgelis estetikos paskaitose įvedė meninės raiškos priemonių ir meno formų vystymosi etapus. Geriausiai Dvasia save realizuoja romantine meno forma, pasitelkiančia bekūnes, vidines menines priemones. Įvardykite meno šaką⁴, kurią galėtų atitikti ši romantinė meno forma.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 5.5.** Paaiškinkite, kaip G. Hėgeliui Dvasia atsiskleidžia per meną.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

6 struktūrinis klausimas. Tomas Akvinietis veikalo „Apie angelus, arba apie atskirtąsias substancijas“ ištraukoje, apmąstydamas filosofijos istoriją, aptaria filosofus, kurie teigė dvasios nematerialią egzistenciją. Remdamiesi ištrauka ir žiniomis, atlikite 6.1–6.5 užduotis.

Pirmiausia Anaksagoras, nors jis ir kiti gamtos filosofai teigė natūralius ir kūniškus pradus, tačiau pirmasis iš filosofų pripažino tam tikrą nekūnišką pradą, t. y. intelektą. [...] [Jis] pripažino tik vieną atskirą [nuo materijos] intelektą, kuris suformavo šį pasaulį, perskirdamas tai, kas buvo sumišę. O kadangi pasaulio suorganizavimą priskiriame Dievui, iš Anaksagoro pažiūros negalime ko nors išsamprotauti apie bekūnes substancijas, vadinamas angelais, kurie yra žemesni už Dievą ir aukštesni už kūniškas prigimtis. [...] Siekdamas atmesti pirmųjų gamtos filosofų pažiūras, tinkamesniu keliu nuėjo Platonas. [...] Tačiau atrodo, kad [Platono] išdėstytas požiūris neveiksmingas iš pašaknų. Juk nebūtina, kad tai, ką intelektas pažįsta atskirai, daiktų prigimtyje egzistuočių atskirai, todėl nėra reikalo pripažinti, kad savarankiškai egzistuoja atskiros universalijos greta pavienių esinių, nei kad matematiniai esiniai greta jutimais patiriamų esinių.

- 6.1.** T. Akvinietis ir kiti viduramžių filosofai vartojo sąvoką „universalijos“. Paaiškinkite šią sąvoką.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 6.2.** T. Akvinietis yra laikomas scholastikos filosofu. Įvardykite vieną Antikos filosofą, kuris buvo ypač svarbus scholastikos filosofijai. Pateikite vieną argumentą, kuriuo remdamasis T. Akvinietis kritikuoja Platoną.

Juodraštis

Filosofas Argumentas

(2 taškai)

⁴ meno šaka – dziedzina sztuki – ветвь искусства – галузь, сфера искусства

- 6.3.** T. Akvinietis yra žinomas kaip penkių Dievo buvimo įrodymų autorius. Apie kurį T. Akviniečio Dievo buvimo įrodymą užuominų⁵ galima rasti pateiktoje ištraukoje? Paaiškinkite šį įrodymą.

Juodraštis

Įrodymas

Paaiškinimas

.....

(2 taškai)

- 6.4.** Tame pačiame veikale T. Akvinietis, prieš apžvelgdamas Anaksagoro filosofiją, nagrinėjo ir kitų ikisokratikų – Talio ir Herakleito – pažiūras. Pasirinkite vieną iš šių dviejų filosofų ir nurodykite, kas, pasak jo, yra pasaulio pradai.

Juodraštis

Filosofas ir pasaulio pradai

(1 taškas)

- 6.5.** Kuris iš T. Akviniečio veikalo ištraukoje pateiktų teiginių kyla veikiau iš religinių įsitikinimų, o ne iš filosofinio svarstymo? Paaiškinkite, kodėl.

Juodraštis

Teiginys

.....

Paaiškinimas

.....

(2 taškai)

⁵ užuomina – wskazówka – намёк – натяк

II DALIS

Remdamiesi A, B ir C šaltiniais, parašykite filosofinę esė tema:

„Žmogus yra ne tik toks, kokį pats save suvokia, bet ir toks, koks nori būti [...], kuo jis pats save padaro.“

Žanas Polis Sartras (*Jean-Paul Sartre*)

A šaltinis. Iš *Aristotelio* veikalo „Politika“.

Juk manoma, kad dorybės kiek turi, tiek ir pakanka, tačiau turto, pinigų, galios, garbės ir visų kitų panašių dalykų trokštama pertekliaus be jokių ribų. Tačiau mes jiems pasakysime, kad nesunku tuo įsitikinti ir iš faktų, matant, kad ne išorinės gėrybės padeda įgyti ir išsaugoti dorybes, bet pastarosios pirmąsias, ir kad laimingai gyvena [...] veikiau tie, kurie gausiai pasipuošę gerais papročiais ir protu, tačiau saikingai turi išorinių gėrybių, o ne tie, kurie pastarųjų turi daugiau negu reikia, tačiau stokoja pirmųjų. [...] Juk išorinės gėrybės, kaip tam tikra priemonė, turi ribą (mat viskas yra naudinga tam tikram [tikslui]), ir jų perteklius neišvengiamai kenkia arba bent neduoda jokios naudos jų savininkams; tuo tarpu bet kuri iš sielos gėrybių yra tuo naudingesnė, kuo didesnis yra jos perteklius. [...] Taigi sakykime, kad kiekvienam tenka tiek pat laimės, kiek dorybės bei supratingumo ir šias savybes atitinkančio elgesio, pasitelkdami kaip liudytoją dievą, kuris yra laimingas ir kupinas palaimos, tačiau ne dėl kokios nors išorinės gėrybės, o dėl savęs paties ir dėl to, koks jis yra iš prigimties.

B šaltinis. Iš *Marko Aurelijaus* (Marcus Aurelius) veikalo „*Sau pačiam*“.

Mūsų gyvenimas – tai kova ir klaidžiojimas svetimame krašte, pomirtinė šlovė – užmarštis. Tai kas gi gali vadovauti žmogui? Tik viena – filosofija. Ji moko saugoti mumyse glūdinčią dievybę sveiką ir nepažeistą, siekti, kad ji būtų stipresnė už malonumus ir sielvartus, nieko nedarytų lengvabūdiškai, neveidmainiautų ir nemeluotų, nežiūrėtų, ką kiti žmonės daro ar nedaro, kad visa, kas atsitinka ir yra likimo skirta, laikytų kilus iš ten, iš kur ir ji pati atsirado, o svarbiausia – kad lauktų mirties gerai nusiteikusi, suprasdama, jog mirtis yra ne kas kita, kaip tų dalelių, iš kurių susideda kiekviena gyva būtybė, suirimas. [...] Juk šitai atitinka prigimtį, o tai, kas atitinka prigimtį, negali būti bloga.

C šaltinis. *Gaetano Gandolfi* paveikslas „Aleksandras ir Diogenas“.

NEPAMIRŠKITE PERRAŠYTI ESĖ | ATSAKYMŲ LAPĄ

David Hume, *Žmogaus proto tyrinėjimas*, Vilnius: Pradai, 1995.
Immanuel Kant, *Antropologija pragmatiniu požiūriu*, Vilnius: Margi raštai, 2010.
Jean Baudrillard, *Simuliakrai ir simuliacija*, Vilnius: Baltos lankos, 2002.
Nikolas Makiavelis, *Rinkiniai raštai*, Vilnius: Mintis, 1992.
Georgas Hėgelis, „Estetikos“ fragmentai“, *Poetika ir literatūros estetika*: Vilnius: Vaga, 1978.
Tomas Akvinietis, „Apie angelus, arba apie atskirtąsias substancijas“, *Filosofijos traktatų rinktinė*, Vilnius: Margi raštai, 2009.
Jean-Paul Sartre, *Egzistencializmas – tai humanizmas*, Vilnius: Vaga, 2016.
Aristotelis, *Politika*, Vilnius: Pradai, 1997.
Markas Aurelijus, *Sau pačiam*, Vilnius: Alma littera, 1990.